

*Голопич Інна Миколаївна
старший викладач
кафедри українознавства ХНУВС
E-mail: innagolorych@gmail.com*

ГЕНЕЗА ПРАВНИЧИХ ТЕРМІНІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Вивчення походження сучасної правничої термінології є актуальним і необхідним для унормування української терміносистеми. Зокрема, лексико-семантичний підхід до термінотворення зумовлює науковий пошук в аспекті обґрунтування різних шляхів входження термінологічних одиниць у юридичну терміносистему, а також виявлення проблем у термінології законодавства, які призводять до важкого сприйняття, а подекуди й неадекватного розуміння текстів законів і нормативних документів.

Стиль законодавства характеризується великою кількістю термінів, які мають забезпечувати однозначне тлумачення норм права і бути зрозумілими, не тільки фахівцям, а й пересічним громадянам, які в умовах сучасної трансформації держави та суспільства, так би мовити, «приречені» знатися на праві. Утім навіть побіжний аналіз сучасної правничої термінології засвідчує, що вона не цілком відповідає окресленим вимогам.

Мовознавці визначають чотири групи способів походження термінів: неосемантизми, неологізми, запозичення та інтернаціоналізми.

Неосемантизація надає загальноновживаним лексичним одиницям рідної мови статус термінів. Юридичні неосемантизми, за класифікацією Корж А.В., поділяють на такі групи термінів: 1) загальноновживані терміни; 2) загальноновживані терміни, що мають у нормативному акті більш вузьке спеціальне значення; 3) власне юридичні терміни; 4) технічні терміни.[1] На думку дослідників, проблеми розуміння можуть викликати загальноновживані терміни, оскільки вони однаковою мірою використовуються в загальноновживаній мові, науковій та художній літературі, ділових документах, законодавстві – серед них найчастіше виникає полісемія.

Типовим для нормативних актів є вживання технічних термінів, які запозичені з інших термінологічних систем різних галузей науки, техніки, мистецтва, а також професіоналізмів: еталон, фільмокопія, фонограма, медичне обладнання. Зауважимо, що в процесі реального застосування норм права в різних сферах національного суспільного життя без технічних термінів, що набувають актуалізації та спеціалізації в юриспруденції, іноді обійтися просто неможливо.

Наступна модель творення юридичних термінів – неологізація. Групу неологізмів поділяють на три основні категорії терміноодиниць: а) побудовані виключно на основі рідної мови; б) побудовані на основі питомої лексики, проте з використанням міжнародних терміноелементів; в)

побудовані на основі виключно терміноелементів чужого походження. Найбільш характерним для української мови способом загальномовної неологізації є термінотворення віддієслівних і відприкметникових іменників за допомогою суфіксів (ліцензування, декларування, запобігання, оприлюднення, пріоритетність, прогностичність, інструктор).

Поширеним і часто виправданим є творення термінів шляхом запозичення з інших мов, що зумовлюється різними історичними та соціально-правовими тенденціями розвитку суспільства. Питання запозичення є одним із найскладніших у практиці української термінологічної роботи і має багато як позитивних, так і негативних факторів, унаслідок чого кожний окремий випадок запозичення складає особливу проблему. Специфічною рисою сучасних взаємовідношень між мовами та їх носіями-народом є стійка тенденція до активного використання іншомовних термінів та термінів, що містять у своєму складі морфоелементи класичних мов (головним чином грецької та латинської) і набули статусу інтернаціональних.

Найбільшою проблемою юридичної мови є перенасичення іншомовними термінами й терміноодиноцями-росіянізмами, що ускладнює користування цією мовою як самими правниками, так і громадянами. Проаналізувавши тексти законів, підзаконних актів України можна переконатись, що в них до сьогодні зберігається безліч росіянізмів. Особливо форми активних дієприкметників теперішнього часу на -учий, -ючий, -ячний, уживання яких не відповідає нормам української мови.

Також, наряду з цим спостерігаються такі явища, як засміченість мовними покручами, невдалими кальками з інших мов, порушення граматичної структури, невластиве українській мові граматичне оформлення інтернаціоналізмів, явище «псевдосинонімії» й утрату тонкощів уживання українських термінів [2, с. 193].

Значну частину запозичених юридичних термінів української мови становить особлива група лексем – інтернаціоналізми, що вживаються в багатьох мовах світу і мають спільне джерело походження.

Від звичайних запозичень інтернаціоналізми відрізняються не тільки зовнішньою, а й внутрішньою формою. Відповідно, „будь-який елемент може називатися інтернаціональним лише тоді, коли він зустрічається принаймні у трьох неспоріднених мовах”.[3]

При запозиченні одного й того ж терміна різними мовами слід враховувати наявність різних семантичних відтінків, що призводить до семантичних розбіжностей терміна у лексичних паралелях.

Також необхідно брати до уваги, що будь-який інтернаціональний елемент, який у мові-джерелі має кілька значень, іншою мовою запозичується далеко не в усіх значеннях, а лише в певних, які при порівнянні можуть збігатися частково, або зовсім не збігатися¹⁵.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити такий висновок, що основою для походження українських правничих термінів є внутрішньомовні ресурси, однак аналізована правнича термінологіка великою мірою виходить за межі національної мови. Іншомовні елементи є цінним надходженням, за умови, що мова, яка їх запозичує, готова до їх абсорбції в свою усталену систему термінотворення і може адекватно реагувати на реальні потреби професійної діяльності соціуму. Дослідження питання аналізу генезису правничих термінів сучасної юридичної науки сприяє не лише виробленню високої культури мови фахівця, а й впорядкуванню національної терміносистеми.

Література:

1. Корж А.В. Ділова українська мова для юристів: лекції та комплексні завдання: навч. посібник / А. В. Корж. – К., 2002. – С. 89–91.
2. Кочерга О. Українська державність і доля української наукової термінології // Проблеми утвердження і функціонування державної мови в Україні / О. Кочерга. – К., 1998. – С. 193–195.
3. Акуленко В.В. Интернациональные элементы в лексике языков // Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке / В.В. Акуленко. – Кишинев, 1971. – С. 256.